

INGET SÄRSKILT OCH DET MESTA

I Gunnar Brandells Svensk Litteratur från mitten av 70-talet får han ungefär en sida. Ett tiotal år tidigare hade Erik Hjalmar Linder (Fem decennier av nittonhundratalet) ansett honom värd det dubbla.

Och idag?

I Lönnroth-Delblancs Den svenska litteraturen, från 1989, har hans betydelse krympt till några rader. På biblioteken får man oftast leta i magasinerna efter hans titlar.

Nej, Thorstens Jonsson tillhör inte dem som rosat den litteraturhistoriska marknaden vad gäller postum uppmärksamhet. Kanske inte så underligt när det gäller en författare vars rykte i stort vilar på två tunna novellsamlingar från åren runt 1940. Inte mycket till soppgrönsaker för en litteraturvetare med ambitioner.

Ändå har hans inflytande på modern svensk litteratur varit genomgripande. Och bestående. Inom novellistiken känns det befogat att tala om ett före och ett efter Thorsten Jonsson.

Thorsten Jonsson var västerbottning, född 1910 i Hörnsjö, familjen frireligiös (vad annars!), fader lekmannapredikant inom Evangeliska fosterlandsstiftelsen.

Som författare debuterade han tidigt. Redan som 22-åring får han sin första diktsamling antagen på Bonniers. Då har han också hunnit med en fil kand i bla. a litteraturhistoria vid Stockholms högskola.

1939 kommer prosadebuten, novellsamlingen *Som det brukar vara*. Det definitiva genombrottet sker med nästa bok, *Fly till vatten och morgon*, också det en novellsamling, utgiven 1942, mitt under brinnande krig. Han ska ge ut ytterligare ett skönlitterärt verk – romanen *Konvoj* – innan han avlider på sensommaren 1950, knappt 40-årig, i sviterna av en hjärtinfarkt. Postumt utkommer samma år novellsamlingen *Dimman från havet*.

Litteraturhistoriskt kom Thorsten Jonsson att hamna i ett slags glapp mellan 30-talets arbetarförfattare och 40-talisterna. Han var ingen autodidakt som 30-talisterna och till 40-talisterna förhöll han sig avvaktande och snarast kritisk.

Framför allt var han en författare med internationell utblick, i mycket högre grad än de flesta av sina samtida.

Redan tidigt hade han börjat intressera sig för de nya nordamerikanska författarna och han kom att bli den som på allvar introducerade namn som Hemingway, Faulkner, Steinbeck, Saroyan för en svensk publik. Mellan 1943 och 1946 var han också DN:s första fasta korrespondent i USA.

Och kontakten med amerikansk litteratur – den ”hårdkokta” skolan – kom att sätta tydliga spår i hans eget skrivande. Det är också främst i rollen som stilförnyare och introduktör av en ny berättarteknik som Thorsten Jonsson uppmärksammas av litteraturhistorikerna.

Efter USA-sejouren tillträdde Thorsten Jonsson en tjänst på DN:s kulturredaktion. Och hans produktion här var imponerande: från 1946 och fram till sin död skrev han över 300 artiklar, både recensioner, kultur- och debattartiklar, ledare.

Man kan säga att han under kort period innehar en central ställning inom svenskt kulturliv. Han skriver i landets ledande tidning och han skriver mycket, ofta i brännande ämnen (han är för övrigt den som initierar den rättsrötedebatt som ska rasa under inledningen av 50-talet, med Vilhelm Moberg som en av huvudaktörerna). Dessutom är han en nydanare, både som författare, introduktör och översättare.

Ändå är bilden av honom märkligt diffus. Hans författarskap har som nämnts inte i någon högre grad lockat litteraturhistoriker eller andra uttolkare. Förutom Per-Olof Erixons fina studie *Ett spann över svarta ingenting* (1994) och P O Enquists licentiatavhandling från 60-talet finns inte mycket.

Också som person är han svår att få syn på. Han efterlämnar inte många brev och vittnesbörderna om honom är heller inte särskilt omfattande. Och det lilla han skriver om sig själv är ofta raljant, ibland balanserande på gränsen till självföraktet. Som om någon ärkeluthersk jantereflex i förlängda mårgen inte låter honom erkänna något riktigt värde i det han åstadkommit.

Före och efter Jonsson? Vilken inverkan kan då denne halvt bortglömde och tidigt döde novellist egentligen sägas ha haft på modern svensk litteratur?

I första numret av tidskriften *40-tal* utnämns *Som det brukar vara* till något av en ny författargenerations bibel. Och den tidige Lars Ahlin vittnar om hur läsningen av *Fly till vatten och morgon* haft en förlösande effekt på hans eget skapande.

Längre fram blir hänvisningarna till Thorsten Jonsson allt sparsammare, men på något sätt känns det som om den svenska novellen efter dessa två tunna samlingar aldrig riktigt blir densamma som tidigare. Thorsten Jonsson tillför något som i grunden förändrar den. Och något så starkt koncentrerat att det fortsätter att verka ännu efter sextio år.

Det har naturligtvis till en del att göra med stil, teknik. Den amerikanska skolan, ett slags sakligt, reducerat berättande, där författaren i mycket överlåter till läsaren att reagera, ta ställning till innehållet. Men det finns också något annat där som är svårt att ringa in, sätta fingret på. Ett slags direkthet, en närvaro i texten som gör den levande, drabbande. En andning kanske, mellan raderna, ständigt hörbar, pulserande.

Med Thorsten Jonsson tar den svenska novellen ett kliv ur det anekdotiska, ställer sig mitt i livet, iakttagande, men också intensivt närvarande.

I det lilla mästerverket *Flicka på cykel* ur den första samlingen är en ung flicka på väg hem till föräldrarna för att hjälpa till med slåttern, cyklande genom sommarnatten, längs någon av 30-talets backiga grusvägar.

”... och ingenting är så skönt som att cykla om natten och känna hur det blåser in bak i blusen ner efter nacken och framifrån och drar kring kroppen och egentligen skulle jag ha lust att stanna och ta av mig bh:n för va sjutton ska jag med den till just nu när jag vill känna hur det blåser...”

Hon cyklar där, tankarna far, hit och dit. Till farmor, som ska komma in och överraskad hitta henne i sängen i morron bitti:

”Menoändå, är du här, ojojodå, och jag som ingenting visste. Ja, jag säger då det. Är du här.”

Och till fästmannen Knut, som ligger inkallad:

”Är du sån du? sa jag åt honom första gången för jag var så blyg och visste inte vad jag skulle säga, gud vad löjlig man har varit...”

Novellen handlar inte om något särskilt och samtidigt om det mesta. Den har inget egentligt centrum, bara riktning, rörelse. Den skymtar till mellan trädstammarna och far iväg nerför nästa backe, pladdrande, fnittrande, trampande. Försvinner ur sikte och finns ändå kvar, suverän, självklar.

Det finns en andhämtning, en andning i den som hörs tydligt ända hit, på ett halvsekels avstånd.